

BATI DÜŞÜNCESİNDE TANRI VE TASARIM

-Bilimsel Felsefi ve Teolojik Bir Yaklaşım-

Prof. Dr. Hasan ÖZALP

Eskiyeñi Yayınları: 121

BATI DÜŞÜNCESİNDE
TANRI VE TASARIM

-Bilimsel Felsefi ve Teolojik Bir Yaklaşım-

Prof. Dr. Hasan ÖZALP

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: 2015 (Otto Yayınları)
2. Baskı: Mart 2022

ISBN: 978-625-7673-33-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

BATI DÜŞÜNCESİNDE TANRI VE TASARIM

-Bilimsel Felsefi ve Teolojik Bir Yaklaşım-

Prof. Dr. Hasan ÖZALP

Ankara 2022

Prof. Dr. Hasan ÖZALP

Lisans eğitiminden sonra Cumhuriyet Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü İslam Felsefesi Ana-bilim Dalında “*Farabî ve İbn Sinâ Düşüncesinde Mead*” başlıklı tez ile yüksek lisansını tamamladı. İstanbul Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde “*Din-Bilim İlişkisinde Uzlaşmacı Yaklaşımlar*” adlı tez ile Din Felsefesi alanında doktorasını savundu. 2016 yılında doçent, 2021 yılında profesör oldu. Özalp’in, yayımlanmış kitapları, kitap bölümü yazarlıkları, uluslararası ve ulusal makaleleri ve bildirileri bulunmaktadır. Din ve bilim ilişkisi, İslam bilim tarihi ve felsefesi, küreselleşme ve ahlak, bir arada yaşama kültürü, inanç ve toplumsal barış gibi konularla ilgilenmektedir. Yayımlanmış çalışmalarından bazıları şunlardır:

Din ve Bilim Uzlaşması: Klasik ve Modern, (Otto Yay., Ankara. 2015), *Farabî ve İbn Sina Düşüncesinde Ruh ve Ölüm Ötesi*, (İlahiyat Yay. Ankara. 2014), *İslam Felsefesinin 100’ü* (Otto Yay., Ankara. 2017), *İslam Felsefesinin 200’ü* (Otto Yay., Ankara. 2017), *İslam Felsefesinin 300’ü* (Son Çağ Yay. Ankara. 2020), *İslam Felsefesi Tarihi*, (Cumhuriyet Üniversitesi Yay., 2019).

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale/madde
Bkz.	: Bakınız
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
V/Vol.	: Volume
c.	: Cilt
a.y.	: Aynı yer
a. mlf.	: Aynı Müellif
Yay.	: Yayınları
Trz.	: Tarihsiz
Vd.	: ve devamı

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	9
GİRİŞ -----	13

BİRİNCİ BÖLÜM

TASARIM DÜŞÜNCESİNİN FELSEFİ VE TEOLOJİK ARKA PLANI: TELEOLOJİK DELİL -----

1. Antik Çağ'dan Rönesans'a -----	20
2. Yeni Çağ'dan Günümüze -----	27
3. Tasarım Düşüncesinin Doğa Bilimlerinden Dışlanması-----	55

İKİNCİ BÖLÜM

AKILLI TASARIM'TIN MANTIKSAL KURGUSU -----

1. Akıllı Tasarım -----	59
2. Tasarımı Bilime Konu Edinmek: Tasarımın Doğasından Doğanın Tasarımına-----	65
2.1. Olasılık-----	78
2.2. Karmaşıklık -----	88
2.3. Belirtme-----	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKILLI TASARIM'TIN EMPİRİK YAPISI -----

1. İndirgenemez Karmaşıklık -----	95
2. Belirtilmiş Karmaşıklık-----	109
3. Eleştiriler ve Cevaplar -----	114
3.1. Metoda Yönelik Eleştiriler-----	115
3.2. İçeriğe Yönelik Eleştiriler-----	125

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AKILLI TASARIM VE ETRAFINDAKİ TARTIŞMALAR 133

1. İnce-ayarlanmışlık (Fine-Tuning)-----	133
1.1. Kavram ve İçerik -----	133
1.2. Eleştiriler ve Cevaplar -----	148
2. Teistik Evrim -----	159
3. Tasarım ve Tasarımcı (Tanrı) -----	169
4. Tasarım ve Yaratılışçılık-----	180
5. Tasarım ve Bilimcilik -----	186

SONUÇ -----	195
-------------	-----

KAYNAKÇA -----	199
----------------	-----

ÖN SÖZ

Evrenin nasıl ve neden meydana geldiği, bilim ve felsefenin önemli bir problemidir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak hem bilim insanları hem de filozoflar birçok teori geliştirmişlerdir. Aynı şekilde kutsal bir kaynağa dayanan dinler ve dini yorumlayan teolojiler de farklı yaklaşımlar ileri sürmektedir. Bu disiplinlerin farklı argümanlar geliştirmelerinin en önemli nedeni, şüphesiz yöntem farklılıklarıdır. Paradigmat farklılıklar olarak görünen bu vakıyı tarihsel olarak incelediğimizde, istisnaları olmakla birlikte birçok filozof ve ilahiyatçı, yöntem farklılıklarına rağmen din ile bilim arasında uzlaşma sağlamaya çalışmış ve bunu genel olarak rasyonel düzeyde ele almışlardır. Fakat modern çağda bilim lehine bir kısım değişimler meydana geldi. Doğa bilimleri, tümevarım yöntemi ile empirik araştırmalarında matematiksel kesinlikte sonuçlar elde etmeye başladı. Doğa bilimlerindeki metod değişikliği, felsefe ve teolojinin rekabet gücünü kırdı. Öyle ki bir kısım düşünüre göre felsefe ve teoloji, kurtuluşu olmayan bir ölüm hastalığına yakalanmış ve son anlarını yaşamaktaydı. En iyimser hâliyle filozoflar ve teologlar, kuramlarını doğa bilimlerindeki gelişmelerle test ederek kendilerini revize etmeye başladıkları gibi, kendilerinde bilime köklü eleştiriler yöneltme gücü gördüler. Geline nokta interdisipliner yaklaşımlar, bilimsel araştırmalarda hâkim yöntem olmaya başladı. Bizim bu çalışmada ele aldığımız ve tüm bu disiplinlerin kesişim noktasında olan tasarım ve akıllı tasarım düşüncesi de böyle bir sürecin ürünüdür. Çünkü klasik teleolojik delil, geçirmiş olduğu rasyonel kurgulardan sonra artık modern bilimin empirik yöntemleriyle kendisini astronomi, astrofizik, biyoloji ve biyokimya gibi bi-

limlerin ellerinde test etme fırsatı buldu. Dolayısıyla bir kısım bilim insanı ve düşünür, klasik teleolojik delili gündeme taşıyarak yeniden yapılandırdı. İşte biz bu çalışmada, teleolojiden akıllı tasarıma geçiş süreci ve bu sürecin tazammunlarını inceleyeceğiz.

Konunun doğasından dolayı bu çalışmada, transdisipliner bir yöntem kullanıldı. Bu nedenle durumun oluşturduğu bir kısım sorunla yüzleşmek zorunda kaldık. Çünkü biz, sosyal bilimci olarak doğa bilimlerinin konusunu felsefi ve teolojik bir perspektifle ele aldık ve yorumladık. Ancak doğrudan empirik verilere dayanan doğa bilimlerine konu olan problemlerde yorum yapmamız ya da çıkarımda bulunmamız, bilimsel etik açısından doğru değildi. İlgili konularda sorunu tespit için aktarımlar yapmak zorunda kaldık. Bu yüzden okuyucunun bunu anlayışla karşılamasını umuyoruz.

Tasarım konusuna daha önceki bir çalışmamızda kısa bir şekilde değinmiştik.¹ Ancak bahsi geçen çalışmanın konusu, doğrudan tasarım olmadığı gibi, sınırları da konuyu derinleştirmemiz açısından mümkün değildi. Bu sebeple orada, sorunu sadece kavramsal düzeyde ele alarak giriş seviyesinde kaldık. Süreç içerisinde tasarım ve akıllı tasarım ile ilgili akademik bütünlükte, kapsamlı ve sistematik bir çalışma yapılmadı. Bununla birlikte konuya vâkıf araştırmacıların tavsiyeleri ve bir kısım okumalarımız bizi, zihnimizde tasarım düşüncesine ait problematiği ele almaya sevk etti. Çalışmanın, tasarım konusundaki büyük bir boşluğu doldurmasını ümit ediyoruz.

Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, klasik teleolojik delil ile ilgili kavramsal ve felsefi bir tarihten

¹ Hasan Özalp, *Bilim-Din İlişkisinde Uzlaşmacı Yaklaşımlar -Klasik ve Modern-*, Otto Yayınları, Ankara 2015.

oluşmaktadır. İkinci bölümde, akıllı tasarımın mantıksal ve kuramsal yapısını inceledik. Üçüncü bölümde, akıllı tasarımın mantıksal kurgusunun modern doğa bilimlerindeki empirik karşılığını ele alarak çözümlemesini yaptık. Dördüncü bölümde ise tasarım düşüncesinin ilişkilendirildiği felsefi ve teolojik tartışmaları ele alıp değerlendirmelerde bulunduk. Eserin ilk baskısı hayli ilgi gördü ve tükendi. İlgi gösteren bilim ve felsefe okurlarına teşekkür ederim. Eleştiriler ve yeni gelişmeler bağlamında bu ikinci baskıda bazı konuları gözden geçirip yeniden düzenledik.

Eserin konusunun gördüğü ilgi ve bazı akademisyen dostlarımızın dile getirmesiyle, ilerleyen süreçte İslam düşüncesinde tasarım delilini ve evrimci yaratılış tartışmalarını ele alan bir çalışma yapma zorunluluğu doğdu. Umarız bu tasarımı yetkin bir şekilde ve en yakın zamanda yerine getirebiliriz.

Çalışmaya gösterdiği ilgi ve nezaketten dolayı akıllı tasarımın öncüsü Dr. Michael Behe'ye teşekkür ederim. Basılmadan önce ve sonra birçok bilim insanı bu eseri okuyarak değerlendirmelerini sundu. Hepsinin ismini burada zikretmem mümkün değil. Bu sebeple değerli zamanlarından feragat ederek bu çalışmayı okuyan, eleştiri ve değerlendirmelerde bulunan saygıdeğer meslektaşlarıma en kalbî şükranlarımı sunuyorum. Bu süreçte fedakârlık göstererek eseri basan Eskiye Yayınlarına da ayrıca teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan eşime ve çocuklarıma minnettarım.

Prof. Dr. Hasan Özalp
Şubat 2022